

LAMİ'NİN FERHAD U ŞİRİN MESNEVİSİ

Abdulkadir ERKAL*

Ferhâd u Şirin hikâyesi. Hüsrev ü Şirin'in farklı bir uzantısı olarak ortaya çıkmış ve İslâm Edebiyatı'nda asırlarca büyük ilgi toplamış ve birçok şair tarafından kaleme alınmış bir mesnevidir. Konusu itibariyle tarihi bir gerçeğe dayanır. Bu hikâyenin kahramanları hakkında bilgi veren tek ve en eski kaynak "Taberi Tarihi"dir.

Taberi Tarihi'nde, Sasani hükümdarı Hüzmüz'ün oğlu olarak geçen Hüsrev, İran büyükleri tarafından babası tahttan indirilerek kendisi tahta geçmiştir. Hüsrev padişah olduktan yirmi sene sonra Hz. Muhammed, Mekke'den Medine'ye hicret eder. Medine'den Hüsrev'e mektup göndererek onu İslâma davet eder. Hüsrev bu mektubu yırtmakla kalmayıp, Yemen Bey'ine elçiler göndererek Hz. Muhammed'i ortadan kaldırmalarını emreder. Yemen Bey'i elçileri Hz. Muhammed'e gönderir ve O'da onları Hüsrev'in ölümünden sonra elçilerin Yemen'e dönmelerine izin verir.¹

Hüsrev padişahlık döneminde halkına daima zulmetmiş ve hatta kendi oğullarını dahi zindana hapsedirmiştir. Hüsrev'in bu davranışları sonucunda İran'ın ileri gelenleri oğlu Kubad (Şiruve)'ı kışkırtarak babasının üzerine salmaları sonucu Şiruve Hüsrev'i öldürerek İran hükümdarı olmuştur.²

Hüsrev'in tarihi şahsiyetini anlatan kaynaklarda Şirin için az ve birbirine uymayan kayıtlar bulunmaktadır. Şirin'den ilk defa bahseden Taberi Tarihi, Hüsrev'in sahip olduğu eşyaları sayarken Şirini de onlar arasında şu cümle ile gösterir: "Ve anın bir cariyesi var idi ki adı Şirin idi. Ol asırda andın cemile yoğidi."³

Hâbibü's-siyer ve Ravzâtü's-safâ⁴da ise Şirin hakkında değişik rivayetler bulunmaktadır. Bu kaynaklara göre, Hüsrev genç bir şehzade iken İran'ın asil beylerinden birinin evine gidip gelirdi. Orada Şirin'le karşılaşır ve birbirlerine aşık olurlar. Durumu anlayan evsahibi Şirin'in Hüsrev'le görüşmelerini yasak eder. Ancak Şirin'in parmağında Hüsrev'in hediye ettiği yüzüğü görür. Bunun üzerine Şirin'in firat nehrine atılmasını emreder. Şirin kendini nehre atacak olan adama yalvarınca, adam onu nehrin sığ yerine bırakır. Bu olay üzerinden uzunca bir süre geçer ve Hüsrev kral olur. Bir gün Hüsrev'in ordusu tesadüfen o yerden geçer. Bunu fırsat bilen Şirin, askerlerden birine parmağındaki yüzüğü Hüsrev'e götürmesini ister. Hüsrev yüzüğü görünce Şirin'i hatırlar ve Şirin'i Medayin'e getirir, kendi hanesine dahil eder.

* A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Uzmanı

¹ Gönül Alpay Tekin; Ali Şir Nevâ'î'nin Ferhad u Şirini, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara 1994, s.2

² Gönül Alpay Tekin; a.g.e., s.3

³ Gönül Alpay tekini; a.g.e., s.5

⁴ Geniş bilgi için bkz. Gönül Alpay Tekin; a.g.e.

Şirin'in kim ve nereli olduğu konusunda kaynaklarda birbirini tutmayan ifadeler bulunmaktadır. Bertels, Şirin'in tarihi şahsiyetini çizerken Onun Ermeni olduğunu söylemiştir. Çünkü kaynaklarda Şirin'in Hüsrev'le evlenmeden önce bir cariye olduğu ve bu da onun İran dışından getirildiğini göstermektedir.⁵ Bunun dışında Şirin'in, Roma'lı Yunan ve Hıristiyan olduğu konusunda da görüşler mevcuttur. Şirin nereli ve kim olursa olsun, güzelliği ve zekâsıyla Sasani hükümdarı Hüsrev-i Perviz II'nin ilgisini çekmiş ve onunla olağanüstü sayılacak bir aşk yaşamış olacak ki zamanındaki ve daha sonraki tarihlerin ondan bahsetmelerine sebep olmuştur.

Hikâyenin üçüncü kahramanı olan Ferhad hakkında tarihi kaynaklarda fazla bahsedilmemiştir. Taberi, Ferhad'dan şöyle bahseder: "Şirin ol avrettdir ki Ferhad ona aşık oldu. Perviz, Ferhad'a ukubet etmek için buyırdı ki dağı dele içinden su akıtı." Yine Taberi'de Ferhad'ın bir nakkaş olduğu ve nakkaşlıkta üstad olduğunu gösteren ifadeler mevcuttur. Ayrıca kaynaklarda Ferhad'ın kim ve nereli olduğu konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece Şirin'e aşık olduğu ve bu aşkın platonik aşktan öteye gitmediği vurgulanmıştır.

Hüsrev ü Şirin ve Ferhad u Şirin'in Edebiyata Aksedişi:

Hüsrev ü Şirin hikâyesi birçok rivayet ve efsanelerle uzun bir müddet beslenerek Firdevsî ile beraber yazılı edebiyata geçmiştir. Firdevsî'ye kadar olan şairler bu hikâyeyi bir bütün olarak yazmamışlardır. Firdevsî de bu hikâyeyi Sasani hükümdarı Hüsrev-i Perviz II'nin hayat hikâyesi içinde epizot halinde vermiştir.

Altmışbin beyit civarında olan Şehnâmede Hüsrev ü Şirin hikâyesi, Hüsrev'in hayatı anlatılırken geniş bir şekilde hikâye edilmiştir. Firdevsî, Hüsrev'in hayatını anlatırken Taberiye paralel bir çizgi çizmiştir.

Firdevsî, olayları Hüsrev ve Şirin arasında yoğunlaşmış; Ferhad'a ise hiç yer vermemiştir. Taberi tarihinde ismi zikredilen Ferhad'ı Firdevsî'nin hiç zikretmemesi onun bir aşk hikâyesinden ziyade İran şahlarının tarihini yazmak amacıyla kaynaklanmaktadır.

Şehnâme'de ilk defa manzum olarak işlenen Hüsrev ü Şirin hikâyesi daha sonra 11. yüzyılda İran şairi Senâî (ö.1150)kaleme alınmıştır. Hüsrev ü Şirin'i doruğa çıkararak onu ölümsüzleştiren Nizâmî (1141-1199) olmuştur. Nizâmî hamsesinin ikinci mesnevisi olan Hüsrev ü Şirin'i 1180 tarihinde yazmıştır. Hezec vezni ile yazılmış ve yedibin beyitlik olan bu mesnevide Selçuklu hükümdarlarından Sultan Sâ'id Tuğrul bin Arslan'a, Azerbeycan hükümdarlarından Atabeg Ebu Câ'fer Muhammed'e övgü vardır. Nizâmî, Cihan Pehlevan'ın emri ile yazmaya başlamış ve Tuğrul Şah hükümdarlığı zamanında bitirerek onun cömertce ihsanlarına nail olmuştur.

⁵ Sabri Sevsebil; Nizami'nin Hüsrev ü Şirini, İstanbul 1955, s.41

⁶ Gönül Alpay Tekin; a.g.e., s.12

⁷ Gönül Alpay Tekin; a.g.e., s.16

Nizâmî, mukaddime bölümünde hikâyeyi "Berda'daki ihtiyarlardan dinlediğini hatta bu hikâyenin yazılı bir müsveddesinin de burada saklandığını dile getirir. Ayrıca Hüsrev ü Şirin efsanesinin yaşanmış ve bilinen bir hikâye olduğunu buna Bisütündeki Şebdiz'in sureti, Hüsrev'in Medayindeki köşkü, Ferhad'ın aşk ile yaptığı süt ırmağı ve Şirin'in köşkünün izleri, Şehrud ırmağı açık birer delildir"⁸ der.

Nizâmî'nin eserindeki özellikler şunlardır:

- 1-Şirin bir hükümdar yeğenidir
- 2-Hüsrev, Şirin'in güzelliğini işitip kulaktan duyma aşık olur.
- 3-Hüsrev, hikâyenin başında akıllı, zeki, iyi yetişmiş bir şehzâde olarak gösterildiği halde serseri karakterli kişidir. Şirin ise kararlı ve iradeli dir.
- 4-Ferhad, Nizâmî'nin esere kattığı bir tiptir. Ferhad'ın kim olduğu hakkında eserde bilgi yoktur. Hüsrev'in tam karşıtı iradeli bir kişidir.
- 5-Hüsrev, Şirin'le evlendikten sonra onun iradesinin etkisi altında bambaşka bir adam olur.

Nizâmî'den sonra Emir Hüsrev Şirin ü Hüsrev mesnevisini yazmıştır. Emir Hüsrev gereksiz ayrıntıları atarak konuyu daha da sadeleştirmiştir. Emir Hüsrev'in mesnevisinde dikkat çeken husus Ferhad'dır. Ferhad artık rastgele, sıradan kişi değil Çin hakanının oğludur. Genç yaşta sanata heves etmiş, fakat babası Hakan'ın sanatı küçük görmesi ve oğlunu böyle işlerden vazgeçirmek istemesi üzerine yerinden ve yurdundan ayrılır. Şirin'i Ferhad'dan kıskanan Hüsrev, çoban kılığına girip Ferhad'la konuşur. Hüsrev Şirin'le evlendikten sonra, tam tersine içkiye daha çok düşer. Emir Hüsrev'in eseri geleneksel hikâyeye daha yakındır.

Emir Hüsrev'den sonra birçok şair aynı konuyu işlemiştir. Nevâî'den önce Derviş Eşref Meragî (ö.1450)'nin Şirin ü Hüsrev'i ile Nevâî devrinde Camî'nin yeğeni olan Hatufî (ö.1520)'nin Şirin ü Hüsrev'i vardır. Türk şairleri arasında da Altınordu şairlerinden Kutup (14. yüzyılın ikinci yarısı) ile Şeyhî (ö.1431)'nin Hüsrev ü Şirin mesnevisi vardır.

Kutup, Nizâmî'nin eserini izlemekle birlikte, olayların geçtiği çevreyi de değiştirmiş, yaşadığı Altınordu'nun hayatını ve özelliğini tasvir etmiştir. Şeyhî'de Nizâmî'yi izlemiş fakat bazı sahneleri ve ayrıntıları da atmıştır.⁹

Ahmed Rıdvan'ın II.Beyazid zamanında yazdığı Hüsrev ü Şirin mesnevisi Türk Edebiyatı'ndaki gelişimi bakımından önemlidir.1501 yılında yazılan eser 6308 beyittir.¹⁰ Ahmed Rıdvan, esas olarak Şeyhî'nin, dolayısıyla Nizâmî'nin eserini izlemiş, ancak birkaç küçük motifi değiştirmekle yetinmiştir.¹¹ Eser hikâve tekniği bakımından oldukça kusurludur. Önemli yerler birkaç beyitle geçiştirilmiş, buna karşılık bazı yerler gereksiz uzatılmıştır. Tipler cansızdır. Ferhad basit bir dağ adamı olarak gösterilmiştir.¹²

⁸ Sabri Sevsebil; a.g.e, s.44

⁹ Agah Sırrı Levend; Ali Şir Nevâî, Hayatı, Kişiliği ve Eserleri; Türk Dil Kurumu Yay. Ank. 1965, c.1, s103

¹⁰ Agah Sırrı Levend; "Ahmed Rıdvan'ın Hüsrev ü Şirin'i" TDAY-Belleten, 1966, s.215

¹¹ Agah Sırrı Levend; a.g.m., s.252

¹² Agah Sırrı Levend; a.g.m.; s.253

Ahmed Rıdvan'ın çağdaşı olan Hayâtî'nin Hüsrev ü Şirin'i Ahmed Rıdvan'ınki ile hemen hemen aynıdır.¹³

Türkçe kaleme alınmış diğer bir Hüsrev ü Şirin mesnevisi Celilî (ö.1569)'ninkidir. Celilî, eserini 24 yaşında iken yazmıştır. Pek fazla bilinmeyen bu eser 1512'de yazılmış olup 2019 beyittir. Nizâmî'nin izleri görülen bu eserinde Celilî, daha çok dil ve deyiş bakımından ele almıştır.¹⁴

Bu şairlerin dışında Hüsrev ü Şirin ve Ferhad ü Şirin yazan şairler şunlardır: Muîdî (15. yüzyıl); Sadrî (ö.1517); Harimî, Şehzâde Korkud (ö.1512); Ahî Hasan (ö.1517); Fethullah Arif Çelebi (16. yüzyıl); Kastamonulu Şanî (16. yüzyıl); İmamzâde Ahmed b. Mehmed (ö.1569); Halife (ö.1572); Mahvî İdris (ö. 1580); Nevî-zâde Atâyî (ö.1635); Fasih Ahmed Dede (ö.1699); Sâlim b. Mustafa b. Ahmed (18. yüzyıl); Mustafa Ağa Nasır (19. yüzyıl)¹⁵ Azeri sahasında Nâkâm (ö.1906) ve Ömer Bâkî adlı bir şair de Doğu Türkçesiyle bir Ferhad-name yazmıştır.¹⁶

Nevâî'nin Ferhad u Şirin'i:

Nevâî Ferhad u Şirin'ini, Nizâmî ile Emîr Hüsrev'in eserlerine fazla borçlu olmadığı bir gerçektir. Nevâî, ancak konuyu ve kahramanların adını almuş, olayları tamamıyla değiştirerek yepyeni bir eser meydana getirmiştir.

Nevâî eserini 1484 yılında bitirmiştir. Eserine tevhid, münâca'at, na't, ve mirâciye ile başlar. "Kalem Vafında" ki manzumede Nizâmî ile Emîr Hüsrev'i, onu izleyen manzumede ise Camî'yi övdükten sonra "Sebeb-i Telif" bölümünde konuyu değiştirmek istediğini şu beyitlerle açıklıyor:

Manga kim temenna boldı peyda
Ki şevki iyledi könglümi şeyda

Kalem berg-e gül ü nesringa sürmek
Rakam Ferhad ile Şirina sürmek¹⁷

Şair, başkasının yolunda yürümek hoş olmadığı için eserine değişik şekil verdiğini ise şu beyitle anlatıyor:

Hoş irmes il songınça rahş sürmek
Yolu kim il yügürmüşdür yügürmek¹⁸

¹³ Agah Sırrı Levend; Türk Edebiyatı Tarihi-Giriş, Türk Tarih Kurumu Basımı, Ankara,1988; c.1, s.79

¹⁴ Agah Sırrı Levend; "Celilî'nin Hüsrev ü Şirin'i" TDAY-Belleten, 1965; s.104

¹⁵ Agah Sırrı Levend; a.g.e., s.131

¹⁶ Nurettin Albayrak; İslâm Ansiklopedisi, "Ferhad u Şirin" maddesi; Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İst. 1995, c.12, s.388

¹⁷ Agah Sırrı Levend; Ali Şir Nevâî, s.103

¹⁸ Agah Sırrı Levend; a.g.e., s.105

Bununla beraber şair, kendinden önce konuyu ele alanların eserlerini baştan başa Hüsrev`le doldurmalarını eleştirmiştir.

Nevâyi, tarihi kaynakları gözden geçirip, halk efsanelerini toplayarak birinci bölüme bir masal havası katmış, ikinci bölümde de Ferhad`ın tasavvufi aşkla süslenen olağanüstü aşkını efsaneleştirmiştir.

Mesnevinin konusu Lâmi`i`nin eseri ile aynı olduğundan dolayı burada tekrarlamak istemiyoruz. Özellikle Nevâyi`nin Ferhad u Şirin`i ile Nizâmî`nin Hüsrev ü Şirin`ini karşılaştırarak, Nevâyi`nin esere ne gibi yenilikler ve değişiklikler yaptığını irdelemeye çalışacağız.

Nizâmî`nin Hüsrev ü Şirin`i ile Nevâyi`nin Ferhad u Şirin Mesnevilerinin Karşılaştırılması:

Ali Şir Nevâyi, eserinin başında başkasının yolunda yürümenin güzel olmadığını ifade etmişti. Gerçekten isteğini yerine getirmiş ve yepyeni bir eser vermiştir. Kendinden özellikle benzeyen tarafı hemen hemen kahramanların adından bir de belirli olaylardan ibarettir.

Nevâyi`nin, Nizâmî`nin eserinden farklılıklarını maddeler halinde inceleyelim:

1-Nevâyi`de Ferhad sıradan bir adam değil Çin Hakanının oğludur. Babasının yanında iyi bir savaşçı olarak yetişmiş ayrıca taş yontma, nakış ve yapı sanatının bütün sırlarını öğrenmiştir. İyi kalpli, mert, içli, vefalı, yardımsever aynı zamanda gerçeklerden yılmayan iradeli bir tiptir.

Nizâmî`de Şirin`in baş ustası, iyi bir zanaatkar olarak geçer. Şirin`i görmeden sever. "Ferhad çalışmanın şahıslandırılmasıdır."¹⁹

Nevâyi Ferhad`ın tarihçesini yapmak için folklor motiflerine başvurur. Esrarengiz sandık, kadim Sokrat`ı arama seferinin maceraları, ejderha ile dövüş, Ehrimenle çarpışma...vs. Nizâmî, Ferhad`ı Şirin`in sarayından görünmeden önceki durumundan bahsetmemiştir.

2-Nevâyi`nin Şirin`i Nizâmî`deki büyüklüğünü kaybetmiştir. Şirin, Nizâmî`de Şebdiz`in sırtına atlayıp aylarca dolaşan, haftalarca içki meclislerinde eğlenen güçlü ve hareketli bir kadındır. Hüsrev`in bütün kötülüklerini gördüğü halde sever fakat çok hesaplıdır. Nevâyi`de ise her şeyden önce bir kadındır. Yalnızca Ferhad`ı sever. Nizâmî`de Şirin Hüsrev`le evlenir. Nevâyi`de birleşme yoktur.

¹⁹ E.E. Bertels, "Ali Şir Nevâyi`nin Ferhad u Şirin`i" (Çev.Rasime Uygun) TDAY -Belleten, 1957, s.126

Nizâmî'nin esas amacı bu iki kahramanın ruhi mücadelesini göstermektir. Bunun için eserinde diyaloga büyük yer ayırır. Kahramanlarının konuşmalarında, kendi en ince hislerini hissettirmeye çalışır. Eserde çok geçen dış sahneler zengin değildir, ancak ana hatları çizilmiştir. Firdevsî'de oldukça tafsilatlı olan vak'alar, Nizâmî'de bilinen şeylerden bahsetmek lüzumsuzdur diye hiç alınmıştır.²⁰

3-İki eserdeki Hüsrev'e baktığımız zaman, Nevâî'nin Hüsrev'i hunhar, zalim hükümdar, zorba, iyi tarafları olmayan birisidir. Nevâî hiçbir yerde onun yaşından bahsetmez, fakat eserin bütünü, onun Nizâmî'nin eserindeki gibi efsanevî güzel delikanlı olmadığı, yaşlı sefilin biri, kapisinin gerçekleştirilmesini muhakkak isteyen birisi olduğu intibasını vermektedir. Hevesi için her şeye hazır, çekinmeden sel gibi kanlar akıtır ve hainlik yapar.

Nizâmî'de Şirin elindeki tüm imkanları kullanarak Hüsrev'i seviyesine çıkarmaya çalışır. Hüsrev ikide bir saçmasapan hareketlerde bulunur fakat Şirin'in aşkı her şeyi yener.

4-Şapur, Nizâmî'de Hüsrev'in arkadaşıdır. Sonradan Şirin'in de adamı olmuştur. Hüsrev, Şirin'in mevcudiyetini ondan öğrenir, onun vasıtası ile aşk başlar. Hatta pek dürüst olmayan Hüsrev'in isteklerini istemeyerek de olsa yapar.

Nevâî'nin Şapur'u ise Ferhad'ın hiçbir karşılık beklemeden vefalı ve güvenilir bir dostudur. Ferhad'a da Şirin'e de yardım ederek her ikisini de kurtarmaya çalışır.

5-Nizâmî'deki Behram, Hüsnüz Şah'a hizmet etmiş bir ordu komutanıdır. Fakat sonradan değerinin takdir edilmediği düşüncesi ile Hüsnüz'ü tahttan indirip gözlerine mil çektirmiş, Hüsrev'e karşı da ayaklanmışır.²¹

Nevâî'deki Behram, Hakan'ın yakınlarından ordu komutanı Behram Dilaverdir. Eserin sonlarına doğru sahnede görünür. Hüsrev'in yaktığı Ermen'i onartır, tahtı Mihin Banu'nun ailesinde layık olana bırakır ve böylece yapıcı bir rol oynar. Sonra da Şapur'la büyük bir vefa duygusu içinde Ferhad'ın türbedarlığını yapar.

6-Mihin Banu her iki eserde de aynı tiptir. Fakat Nevâî'de daha ağırbaşlı bir rol oynar.

7-Nevâî'de Mervem yoktur.

8-Şirüye her ikisinde de kötü ve ahlaksız baba katilidir.

9-Ferhad'ın, Şirin'in bindiği atı kucaklayıp kaldırması motifi, her iki eserde de vardır.

10-Nevâî'de tabiat tasvirlerinin büyük ölçüde değiştirilmesi de onun eserinin karakteristik farklarından birini meydana getirir. Nizâmî, daha çok 12. yüzyıla has parlak bahçeler, çemenler vs. gibi sevilen konuları seçmiştir. Bunun yanında Nevâî de az işlenmiş olan Yakındoğu Edebiyatı'nın konularındaki tasvirleri alır. Bu Barok'un katı tezatlarıyla dolu hayali bir tabiattır. Ehrimen bahçesinin tasvirindeki büyük canlılık, Çin Hakan'ının filusunun denize açılması ve fırtınanın tasviri şayanı hayrettir.²²

²⁰ Bertels; a.g.m., s.127

²¹ Gönül Alpay Tekin; a.g.e., s.17

²² Bertels; a.g.m., s.129

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz ki: Nizâmî ve Nevâî'nin eserleri kompozisyon ve kahramanların karakterleri bakımından birbirinden çok farklıdır. Nevâî zaten eserinin girişinde başkasının yolunda yürümenin güzel olmadığını belirterek farklı bir eser meydana getirdiğini ifade etmişti. Şair yine eserinin başında, o sıralarda aşık olduğunu bu konuya el atmasına başlıca sebep olarak bu aşk olayını göstermiştir. Bu aşk, Ferhad'ın kişiliğinde en güçlü temsilcisini bulmuştur. Ve şunu da eklemek gerekir ki, iki eser arasında görülen küçük benzerliklerin belirtilmesi, muazzam farkları göstermekten daha kolaydır.

Lâmi'î'nin Ferhad u Şirin'i:

Türk Edebiyatı'na "hamse" şairi olarak geçen Lâmi'î, çevirdiği mesnevilerle, mesnevi şairlerinin önde gelen ismi olmuştur. Daha çok Abdurrahman Camî'den tercüme ettiği için de "Camî-i Rum" diye anılmıştır.

16. yüzyıl yazarlarının İran edebi konularını büyük bir hızla Türk edebiyatına aktardıkları bir dönemde Lâmi'î alışılmış tutum dışında, az işlenmiş, değişik konularda özgün eserler vermeye çalışmıştır. Böylece bilinçli olarak Türk edebiyatını konu ve içerik yönünden zenginleştirmek istemiştir. Lâmi'î'nin tercüme ettiği mesnevilerin büyük kısmı Türk Edebiyatı'nda tek olma özelliğini de korumuştur. Şunu da ifade etmek gerekir ki: Lâmi'î, yaptığı tercüme yapıları olduğu gibi değil de; kendi hayal dünyasıyla geliştirip zenginleştirmiş ve asıl kaynaktan ayırmıştır.

Lâmi'î'nin Arifî'den tercüme ettiği "Gûy u Çevgân" mesnevisini Arifî'ninki ile karşılaştıracak olursak Arifî'nin mesnevisi 500 beyit Lâmi'î'ninki ise 1893 beyittir. Arifî'de asıl hikâye 326 beyit iken Lâmi'î'de 1029 beyite kadar çıkmıştır.²³

Bunun dışında Vâmık u Azrâ, Şem u Pervâne, Absâl u Salamân, Vîs ü Râmin gibi mesnevileri de Türk edebiyatı Lâmi'î, sayesinde tanıma fırsatı bulmuştur.²⁴

Çalışmamızın konusu olan Ferhad u Şirin'i Lâmi'î 1512 yılında yazarak Yavuz Sultan Selim'e sunmuş ve Yavuz kendisine Bursa'da bir köy hediye etmiştir.²⁵

Eser, münacâat ve tevhid'den sonra "kaside-i kelime-i tevhid", yine tevhid yolunda yazılmış bir manzume, münacâat, na't ile dört halifeye övgü, ikinci na't, mirâciye daha sonra "sebeb-i telif" manzumesi ile zamanın padişahı I. Selim için iki mesnevi biri kaside üç manzumenin ardından Şehzade Süleyman için yazılmış bir manzume izliyor.

Şair, "sebeb-i telif" bölümünde kendisinden bahsettikten, Nakşibendiye tarikatının emiri Seyyit Şemsü'l-Buhârî'yi övdükten sonra yine kendisine dönerek babasının ölümünden sonra çektiği güçlükleri anlatıyor. O sırada vali olarak gelen

²³ Nuran Tezcan; "Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân Mesnevisi", Ömer Asım Aksoy Armağanı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1978, s.123

²⁴ İskender Pala; Ansiklopedik Divan şiiri Sözlüğü, Akçağ Yay. Ankara, 1991, s.516

²⁵ Haluk İpekten; a.g.e., s.77

2-Hüsrev, Ferhad'ın asılmasını emredip onu darağacına gönderdikten sonra birdenbire baygınlık geçirir. Uğursuzluktan korkan Hüsrev, vezirinin tavsiyesiyle Ferhad'ı astırmaktan vazgeçerek kalede zindana attırır.

Nevâyi'de Hüsrev, halkın kaynaşması üzerine Ferhad'ı astırmaktan vazgeçer.²⁶

3-Para ile tutulmuş kocakarı, Mihin Banu'nun Hüsrev'le anlaşlığını, Hüsrev'in kaleye girdiğini ve Şirin'in Hüsrev'le seviştiğini söyler.

Nevâyi'de Şirin'nin kendini öldürdüğü Ferhad'a söylenir.

4-Ferhad'ı kurtarmak üzere Çin'den, Ermen'e gelen Behram'ın kim olduğu iyice anlaşılmamıştır. Yalnız vezir Mülk-ârâ'nın öldüğünün belirtilmesi, Behram'ın onun yerine geldiği anlaşılıyor.

Nevâyi'de Behram, vezirin oğlu ve Ferhad'ın da süt kardeşidir.

5-Behram, Ermen'e gelince, Şapur'u Şiruye'ye göndererek, Hüsrev'in yaptığı zararın ödemesini ister.

Nevâyi'de Behram, Şiruye'yi huzuruna çağırır. Şiruye başına gelecekleri anladığı için Behram'ın yanına gitmekten korkar ve Hüsrev'in yaptığı zararları ödeyerek Behram'ın müsaadesiyle Medayin'e döner.

6-Behram, Şapur'u Ermen'e vali yapar. Nevâyi'de Behram, Mihin Banu'nun ailesinden saltanata layık olan birini seçerek padişah yapar.

7-Eserin sonunda Behram, dünya nimetlerinden vazgeçerek Rahip Şem'un'a mürit olur. Ona uykuda gördüğü düşü anlatır. Şem'un, düşü uzun uzun Kur'an'dan ayetlerle yorumlar ve eser böylece biter.

Nevâyi'de Behram, Ferhad'ın kabrine gider. Şapur'la birlikte ona mücavir olur.

8-Ferhad'ın ağızından söylenen gazeller Nevâyi'de yoktur.

Görüldüğü gibi iki mesnevi arasında konu olarak fazla farklılık yoktur. Ancak Lâmi'i'nin "Sebeb-i telif'de açıkladığı gibi kendi tarzını üslubunda ortaya koymuştur. Lâmi'i, mekan ve kişi tasvirlerini daha canlı tutmaya çalışmış, olaylardan ziyade kahramanların özelliklerine daha fazla ağırlık verilmiştir. Ayrıca Ferhad'ın söylediği gazellerle, okuyucuyu biraz hikâyeden uzaklaştırıp ortaya lirik hava yaymaya çalışmıştır. Behram'ın saltanatı bırakarak Şem'un'a gitmesi Lâmi'i'nin bu eseri yazmaktaki amacını da sergilemiştir.

İki mesneviyi şekil olarak karşı karşıya getirdiğimiz zaman Lâmi'i, olayların gidişatındaki ana beyitleri Nevâyi'deki gibi aynen korumuştur. Bu beyitler üzerinde fazla oynama yapmamış bazen aynen aktarmıştır. Bu beyitlerin bazılarını örnek olarak aşağıya alıyoruz:

Nevâyi'de:

"Sıpalı yir yüzüde kum hesabı
Ni kum gerdun üzre encüm hesabı"

²⁶ Agah Sırrı Levend; "Lâmi'i'nin Ferhad u Şirin'i" TDAY-Belleten, 1966, s.111

Lâmi'î'de:

“Çerisi yir yüzünde kum hesabı
Nice kum çarhda encüm hesabı” (967)

İki beyite de baktığımız zaman Lâmi'î. Nevâî'de Türkçe olmayan kelimelerin türkçe karşılığını vermekle yetinmiş ve tam tercüme yapmıştır.

Nevâî'de:

“Çü Hakanun bu irdi müdde'ası
İcabet kürbeti tapıp du'ası”

Lâmi'î'de:

“Çü Hakanuñ oğuldu müdde'ası
İcabetle karin oldu du'ası” (1006)

Bu beytlerle beraber aşağıda örnek olarak verdiğimiz beytlerde fazla bir değişiklik yapılmadığı görülmektedir:

Nevâî'de:

“Yüzünde ışk esrarı yazılğan
İçinde derd ta'vidi kazılğan”

Lâmi'î'de:

“Tışında ışk esrarı yazılmuş
İçünde derd ta'vidi kazılmuş” (1008)

.....

Nevâî'de:

“Ki çün Hakanga Tingrı virdi ferzend
Bulupp ol hedye birle şad u hursend”

Lâmi'î'de:

“Ki çün Hakana virdi Tañrı ferzend
O bahşaişle canı oldu hursend” (1020)

.....

Nevâî'de:

“Ki kalgay dört ala kasr bünyad
Bolup her fasl bir kasr içre Ferhad”

3.

Lâmi`î`de:

“Ki kıla dört ala kasr bünyad
Ola her fasl bir kasr içre Ferhad” (1138)

.....

Nevâyi`de:

“Çü Şeh kıldı Mülk-aranı ma`mur
Binalar mülk dik kılmakga ma`mur”

Lâmi`î`de:

“Çü Hakan kıldı Mülk-arayı me`mur
Binalar itnege bu resme me`mur” (1164)

.....

Nevâyi`de:

“Özi atlandı devlet birle hoş hal
Düşüp devlet gibi allında ikbal”

Lâmi`î`de:

“Heman atlandı devlet birle hoş hal
O gence peyk-i payan izz ü ikbal” (1165)

.....

Nevâyi`de:

“Lakabda biri Bani biri Mani
Muni körge tasavvur eylep anı”

Lâmi`î`de:

“Lakabla biri Mani biri Bani
Gören bunı tasavvur iyler anı” (1175)

.....

Nevâyi`de:

“Çü ta`rif itdiler haddin ziyade
Heves kıldı körege Şah-zade”

Lâmi`î`de.

“Çü ta`rif itdüler haddün ziyade
Varup görmek diledi Şah-zade” (1220)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bir beyitin Çağatay ve Anadolu Türkçesindeki konumları belirlenmektedir. Dikkat edilecek diğer bir husus da Lâmi`î. Nevâyi`nin arapça kelimelerini aynen muhafaza etmesidir.

Sonuç olarak, Lâmi`î. Nevâyi`den olduğu gibi tercüme etmemiş eseri kendi his ve düşünceleri ekleyerek konu ve üslup bakımından zenginleştirmiştir. Bunun için bu esere tam tercüme eser demek yanlış olacaktır.

Konusu

Adaleti ile ün yapmış olan Çin Hakanı'nın oğlu olmamaktadır. Bir oğlu olması için sürekli Allah'a dua eden Hakan'a, Allah duasını kabul ederek bir erkek çocuk bağışlar. Hakan, oğlunun adını Ferhad koyar. Doğuştan yetenekli ve kabiliyetli olan Ferhad, diğer çocukların aksine pek de neşeli değildir. Çok az yemek yer ve gayetde sessizdir. On yaşına kadar bütün ilimleri öğrendikten sonra iyi bir cengaver olarak yetişir. Ferhad on yaşındaki çocuklara göre iri yapılı ve gösterişlidir. Ondört yaşında bütün meziyetleri kendinde topladığı halde içine kapanık ve mütevâzidir. Hakan, Ferhad'ın eğlenmesi için eğlenceler tertib eder, fakat o fazla ilgi göstermez. Onun bu ilgisizliği karşısında çaresiz kalan Hakan, onun için dört kasr inşa ettirmeyi bu dört kasr yaptırır.

Dört kasrın her birinde üçer ay vezir ve Hakan'la eğlenen Ferhad'da düzelmeye doğru giden bir iz belirmemiştir. Hakan, çaresizlik içindedir. Divanda Ferhad'a hükümdarlık tahtını bırakmak istediğini söyler. Ferhad, bunun için kendini yetersiz gördüğünü söyleyerek reddeder. Ona vereceği her şeyi az gören Hakan, Ferhad'ı hazinelerinin bulunduğu odalara götürür. Burada Ferhad'a birbirinden güzel kıymetli eşya ve mücevherler gösterilir. Fakat o mücevherlere fazla ilgi duymaz. O esnada gördüğü bir sandık dikkatini çeker ve o sandığın açılmasını ister. İçinden bir ayna çıkar. Bu aynanın arkasındaki yazıda, onun İskender-i Rûmî'nin aynası olduğu, onda saklı olan tılsımı çözen kimsenin aynada ileride başına neler geleceğini göreceğini ve bu tılsımı çözmek için de Yunan ülkesinin şimalindeki dağda bulunan hakim Sokrat'ı bulmak gerektiği fakat bu dağa giden yolda tehlikelerin bulunduğu yazılmıştır. Bunu okuyan Ferhad, aynanın sırrını çözmeye karar verir. Hakan da onunla birlikte Yunan'a gitmeye karar verir. Bir ordu ile birlikte yola çıkarlar.

Aylarca süren yolculuktan sonra Yunan ülkesine varırlar. Kendilerini iyi karşılayan Yunan halkına dertlerini anlattıkları zaman onlar bu meseleyi bilen kişinin bir mağarada yaşamakta olan Şüheyla olduğunu söylerler. Birkaç Yunanlı onları Şüheyla'nın bulunduğu mağaraya götürür. Beşyüz yıldır bu mağarada

oturmakta olan Süheyla Ferhad'ı hoş iltifatlarla karşılar. Süheyla, Ferhad'a Sokrat'a giden yoldaki tehlikeleri anlatır. Ve orada hemen ölür. O'nu orada yıkayarak toprağa verirler.

Ferhad ile Hakan, ejderha'nın bulunduğu yere yaklaştıklarında akşam olur. Orada konaklarlar. Ertesi sabah yalnız başına yola çıkan Ferhad, ejderha'nın mağarasına yaklaştığı zaman insan kokusu alan ejderha ağzından ateşler saçarak dışarı çıkar. Semender yağı sayesinde ateşten korunur. O'nu öldürerek babası ve ordusunun bulunduğu yere döner. Hazineyi teslim ederek kılıcı ve kalkanı kendisi alır. ertesi gün Ehrimen'i öldürmek için yola çıkar. Ehrimen'in ormanına girer. Ehrimen'i elindeki kılıç ve kalkan sayesinde öldürdükten sonra onun köşküne girer. Burada hazinelerle dolu odalar vardır. Bu odaların birinin içinde Süleyman'ın yüzüğü bulunan bir kandil bulunmaktadır. Yüzüğü bularak tekrar babasının bulunduğu yere gelir. Elindeki yüzüğün içinde yazılı olan "ism-i a'zâm" duasını okuyarak ilerlerken bir dere kenarına gelir. Soyunup dereye girerek gusül abdesti alır ve çıkar. Derenin kenarında namaz kılar. Namaz kıldığı sırada yeşiller giyinmiş bir ihtiyar yanına yaklaşır ve kendisine irşâda geldiğini söyler. Bu gelen kişi Hızır'dır.

Hızır, Ferhad'a gideceği hisarın tılsımının nasıl çözüleceğini anlatır. Hızır'dan ayrılan Ferhad Kaleye gelir. Bu binanın kapısını açarak içeri girer. Binanın tahtunda Câm-ı Cemşidi bulur. Bu Câm'in içinde dokuz eflâk, dışında ise yeryüzü görülmektedir. Ferad tekrar ordusunun yanına dönerek onları da kaleye getirir ve hazineleri babasına teslim eder.

Hakan ve ordusuyla yola çıkan Ferhad, sonunda Sokrat'ın bulunduğu dağa ulaşır. Dağ çok büyük ve karanlıktır. Ferhad, Sokrat'ın hangi odada bulunduğunu Câm-ı Cemşid'in yardımıyla bulur. Hakan'la veziri dışarı çıkartarak Ferhad'la yalnız kalır. Sokrat, Ferhad'a gerçek ve mecazi aşk hakkında bilgi verir. Ona başına gelebilecek tüm belalara karşı korunabileceği bir dua öğretir. İskender'in aynasındaki tılsıma gelince, kaledeki zırhı ile oku atıp göğsündeki aynayı vunduğu an Ferhad'ın bu sırrı çözmüş olduğunu söyler. Ferhad'ın Çin'e dönüp aynaya bakmasını, yalnız aynaya ikinci defa bakmamasını, bakarsa hiçbir şey göremeceğini tenbih eder. Sokrat bütün bildiklerini anlattıktan sonra Süheyla gibi hemen orada ruhunu teslim eder.

Ferhad, Çin'e varır varmaz malzene giderek sandığı açar ve aynaya bakar. Aynada yeşillik bir yer görür. Suyu kafur, toprağı miskdir. Gülleri cana ateş saçmakta, bülbülleri şakırmaktadır. Burada ayrıca büyük bir dağ vardır. Etrafındaki insanlar bu dağı kazmakta, kendine benzeyen biri de bunlara bakmaktadır. Bu arada dağın tepesinden güzeller alayı gelir. Ferhad'ın aynadaki timsali kızların içindeki bir güzeli görünce kendinden geçer. Ferhad da merak edip aynadaki kıza yakından bakınca o da timsali gibi bayılıp yere düşer. Ferhad'ın bu halini öğrenen Hakan çok üzülür ve hemen yanına koşar. Mülk-ârâ. Ferhad'ın başına toprak saçar. Hakan hekimleri çağırır ve derdine derman aramalarını ve ayıltmalarını ister. Fakat Ferhad günlerce baygın kalır. Kendine gelen Ferhad yine aynaya bakar fakat bir şey göremez. Artık içinde ümitsiz bir sevgi doğmuştur. Dokuz ay içindeki aşk ateşiyle yampı kavrulan Ferhad'ın durumuna daha fazla dayanamayan Hakan

hekimler çağırır. Onlar Ferhad'ın deniz havasına ihtiyacı olduğunu söyleyerek onun bir adaya götürülmesini tavsiye ederler. Hazırlıklardan sonra Hakan, vezin ve Ferhad'la birlikte ordu olduğu halde gemilere binerek denize açılırlar. Bir zaman sonra korkunç bir fırtına çıkar ve gemideki adamların büyük bir kısmı boğulur. Tesadüfen dalgaların aynı kıyıya attığı Hakan ve vezir kurtularak Ferhad'ı kaybetmenin acısıyla memleketlerine dönerler. Ferhad ise bir tahta parçası üzerinde baygın vaziyette denizde sürüklünmektedir. Yemen'e gitmekte olan bir tüccar gemisindeki tacirler onu görerek gemiye alırlar.

Bir süre sonra Yemen'e varırlar. Gemide bulunan Şapur isimli bir münakkaş Ferhad'la arkadaş olmuştur. Gece gündüz Ferhad'la beraber olan Şapur, onun gizli derdini öğrenmeyi başarır. Ferhad, ona aynada gördüğü her şeyi olduğu gibi anlatır. Şapur, tarif ettiği memlekete bir zamanlar gittiğini ve adının da Ermen olduğunu, isterse oraya götürebileceğini söyler.

Yola çıkan iki arkadaş uzun bir yolculuktan sonra Ermen'e ve Ferhad'ın aynada görmüş olduğu dağa gelirler. Ferhad birçok adamın aciz içinde ark kazmakta olduklarını görerek acır ve ne yaptıklarını sorar. Adamlar bu memleketin Mihin Banu isimli bir hükümdarı olduğu, onun dağın doğusunda bulunan kaynaktan su getirilmesini istediğini anlatırlar. Onlar da bu iş için çalışmakta olduklarına rağmen dağ çok sarp ve kayalık olduğu için ikiyüz usta üç yıl ter döktüğü halde hiçbir iş yapamamışlardır. Ferhad, onlara yardım etmeye karar verip hemen işe başlar. İkiyüz ustanın üç yılda yapamadığını onun bir günde yaptığını görenler şaşkınlık ve sevinçle Mihin Banu'ya haber verirler. Şirin de, Mihin Banu ile beraber Ferhad'ın kazmakta olduğu dağa gelir. Ferhad ise Şirin'in etkisinde kalmıştır. Şirin'e bir gazel okurken, içindeki heyecan ve aşk ateşinin artması sonucu dayanamayıp düşer. Şirin, Şapur'dan hikâyesini öğrendikten sonra Ferhad'ı saraylarına götürürler. Sarayda gözlerini açan Ferhad, nerede olduğunu anlayınca utanır. O güzelin kendine merhamet ve iyilik ettiğini düşünerek sarayı terk edip işinin başına döner.

Ferhad, uzun çalışmalardan sonra kanalı açar. Suyun döküleceği yere bir havuz yapar. Havuzun yanındaki büyük bir taş büyük kâsı resmi oyar. Bu kâsın etrafını resimlerle süsler. Ayrıca Şirin'i taht üzerinde, kendisini de Şirin'in karşısında onu seyrederek haliyle resmeder. Çalışmalar bitince Mihin Banu'ya haber verilir. Mihin Banu büyük bir kalabalıkla dağa gelir. Kalabalığın arasına Şirin'i göremeyen Ferhad, gönlü kırık halde kanalı açmaya gider. Son anda Şirin'e Ferhad'ın kanalı içmeye gittiği haberi gelir.

Bu sırada Şirin Şeb-diz isimli atına binerek yola çıkar. Dağa yaklaştığı vakit kalabalık, su havuza gelmeden havuzun bulunduğu yere gitmek için kargaşa yarattığı esnada Şirin'in atının ayağı kayar. Ferhad, derhal onu atıyla beraber sırtlayıp havuzun yanına getirir. Su ise havuza dolmaya başlamıştır. Nehrin ismine "Nehrü'l-hayat" havuzun ismini ise "Bahrü'n-necat" koyarlar. Banu, Şirin'e Ferhad'a bir ziyafet verme fikrini açar. Şirin bu teklife memnun kalır. Dağda yalnız gezen Ferhad'a haber salınır ve o da bu eğlenceye iştirâk eder. Sofrada birbirinden güzel yiyecek ve tatlılar vardır. Herkes zevk ve sefa içindedir. Banu kendi elleriyle Ferhad'ı ikramlarda bulunur. Ferhad mecliste önce bir gazel ardından da dokuz

bendli bir terci-i bend okur. Şirin sonunda Ferhad'ı perdenin arkasından dinleyen Şirin dayanamayarak dışarı çıkar ve bayılır. Ferhad da oturduğu yerde öylece yığılır. Bu manzara karşısında aciz kalan Mihin Banu şaşkınlık içindedir. İkisinde birbirlerine aşık olduğunu anlamış ve ümitsiz şekilde bu derde çare düşünmeye başlamıştır.

Hüsrev-i Perviz isimli bir hükümdar çevresinden Şirin'in güzelliğini dinleyip ona aşık olur. Bu durumu veziri Büzürg Ümid'e danışır. Onun tavsiyesi sonucu Mihin Banu'ya bir mektup yazarak Şirin'i ister. Hüsrev'in mektubunu okuyan Sultan ne yapacağını bilemez. Olayı Şirin'e de bildirir. Fakat Şirin bu işe evet derse kendini öldüreceğini söyleyerek reddeder. Şirin'in bu kesin tavır karşısında Banu elçileri geri gönderir. Haberi alan Hüsrev çok sinirlenir. Ordusunu toplayarak Ermen üzerine yürür. Mihin Banu olayları Ferhad'a haber vererek halkı ile birlikte kaleye kapanır. Ferhad ise kalenin dışında büyük bir taşın üstüne oturarak Hüsrev'in ordusunu beklemeğe başlar. Bir müddet sonra Hüsrev Ferhad'ı fark eder ve askerlerine onun kim olduğunu sorar. Ferhad kendini tanıtır. Hüsrev, onun Şirin'in aşığı olduğunu anlayarak askerlerini Ferhad'ın üzerine salar. Ferhad tek başına koca orduyu bozguna uğratar. Ferhad'ı yenemeyeceğini anlayan Hüsrev geri çekilir ve Banu'ya yine bir mektup gönderir. Banu'dan yine olumsuz cevap alınca tekrar Ermen üzerine yürür. İki ordu savaşmaya başlar. Ferhad'ın nişancılığı sayesinde askerler ona yaklaşamazlar. Hüsrev, Ferhad'ı ortadan kaldırmak için çareler aramaktadır. Nihayet bir hile ile Ferhad'ı yakalattır. Ferhad'ın yakalandığını uzaktan gören Şapur, koşarak gelir ve hilekârı öldürür.

Hüsrev, veziri Büzürg ümid'in de tavsiyesiyle Ferhad'ı sarp bir dağın tepesindeki Selasil kalesine hapsedirir. Kalede Ferhad'ı bekleyen gardiyanlar ona hayran kalırlar. Ferhad ise aşk ateşi başına vurdukça dışarıya çıkmakta, fakat kaleden hiç ayrılmamaktadır. Kalenin etrafındaki kırlarda dolaşır ve Hz. Süleyman gibi bütün hayvanlarla konuşarak onlara içini dökmektedir. Kaderinin yaklaştığını hissettiren bir konuşma yaptığı ümitsiz bir gecenin sabahında Şapur ona Şirin'den mektup getirir.

Şapur'un aracılığı ile Ferhad ve Şirin arasında yeni bir aşk devresi başlar. Bu fazla uzun sürmez. Mektuplaşmayı haber alan Hüsrev Şapur'u yakalattır ve Şirin'den Ferhad'a gelen mektubu okuyunca Ferhad'ı ortadan kaldırmaya karar verir. Vezirinin tavsiyesi ile bir kocakarı bulur. O'na Ferhad'ın yanına giderek Şirin'in Hüsrev'le evlendiğini söylemesini ister. Kocakarı Ferhad'ın yanına varıp Mihin Banu'nun Hüsrev'le anlaşmış olduğunu, Hüsrev'in kaleye girdiğini ve Şirin'in Hüsrev'le seviştiğini söyler. Bu kara iftira ile Ferhad, içindeki azaptan dolayı başını taşlara vurarak ölür.

Ferhad'ın acıklı ölümü her yere yayılır. Hüsrev artık Şirin'e sahip olabileceğini düşünerek sevinir ve Mihin Banu'ya tekrar elçi gönderir. O da Ferhad'ın artık öldüğü ve halkın da savaştan bıktığı için kabul etmek zorunda kalır. Ferhad'ın ölümüyle perişan olan Şirin de halkının kendisi için daha fazla sıkıntıya girmemesi için evlenmeyi kabul eder. Şirin kasma giderken herkes onu seyretmeye gelir. Bunların içinde Hüsrev'in oğlu Şiruye de vardır. Şiruye, rüzgârın Şirin'in peçesini açması sonucu yüzünü görerek ona aşık olur. Hem hükümdar

olmak hem de Şirin'e kavuşmak arzusu ile babası Hüsrev'i öldürür. Mihin Banu'ya da elçi göndererek Şirin'i ister. Banu ise artık Şirin'e karınmadığını bunun için kendisine söylemesi gerektiğini söyler. Şirin ise kendisinden bazı şartlarının yerine getirilmesi halinde evlenebileceğini bildirir. Şartları: Şiruye, Şapur'u serbest bırakacak. Şirin Ferhad için yaş tutacak ona olan vefasını yanındakilerle beraber Ferhad'ın na'aşının bulunduğu yere isbat edip böylece onun aşkından tamamen kurtulacaktır. Ferhad'ı alarak Şirin'in kasrına getirip Şirin'in odasındaki yatağa bırakırlar. Şirine haber verirler. Şirin odaya girip kapıyı kilitledikten sonra Ferhad'ın yanına uzanır ve ruhunu teslim eder. Şirin'in ölümüyle sarsılan Mihin Banu da üzüntüsünden kısa süre içinde ölür.

Ferhad'ın olayı Çin ülkesinde duyulmuştur. Vezir Mülk-ârâ da vefat etmiş onun yerine Behram gelmiştir. Behram, Hakan'ın ordusuyla Ferhad'ı kurtarmak üzere Ermen'e gelir. Olayları öğrenince zehir yutmuşa döner. Şapur'u Şiruye'ye göndererek, Hüsrev'in Ermen'e yaptığı zararın ödenmesini ister. Şiruye korkusundan tüm zararı öder. Kabirden Hüsrev'in leşini çıkararak yakarlar ve külünü de savururlar. Behram Şapur'u Ermen'e vali yapar.

Behram saltanat tacını bırakıp bir köşeye çekilmek ister. Kendine bir müşid arar. Bir "deyr" içinde oturan Rahib Şem'un'a giderek, ona kapısına geldiğini ve kendinden feyz almak istediğini söyler. Şem'un ona uykunun çeşitlerini tasavvuf açısından anlatır.